

Ihmisen tila?

MARJA PAJUKOSKI

Kirjoitin Stakesin sisäiseen verkkolehteen Uutissiiloon ihmisen tilaa käsittelevän jutun 4.3.2005. Lehti ilmestyi perjantaina, seuraavan viikon keski- viikkoon mennessä olin saanut palautetta 20 henkilöltä. Keski- viikon jälkeenkin asiaan on palattu eri yhteyksissä. Positiivinen on sanana sisällyksetön kuvaamaan palautteen laatua. Itselleni päällimmäiseksi on jäänyt tunne yhteisyydestä, jonka kuvaaminen sanojen avulla on vaikeaa.

Kimmokkeen juttuuni sain Uutissiilossa helmikuussa julkaistusta pääkirjoituksesta, jossa Marie Rautava kirjoitti hyvien filisten ja tunnelmatekijöiden vaikutuksesta (kehittämisen) työn onnistumiselle. Että ”suhtautuminen ihmisiin ’kuin ihmisiin ikään’ on tärkeää millä tahansa alalla, mutta erityisesti siellä, missä työn ydintä ovat ihmisten väliset kohtaamiset”. Ihmisen tila on asia, joka on minua askarruttanut koko elämäni ja jonka kanssa jotenkin koen painivani koko ajan riippumatta siitä, onko kyse yksityiselämästä vai työstä. Siihen liittyvät kysymykset eivät ole erityinen stakeslainen ilmiö. Alla kuitenkin ihmisen tilan pohdintaa stakeslaisessa ympäristössä sellaisena kuin sitä jutussani käsitelinkin.

”Minkälainen on stakeslainen ihminen? Mistä hän unelmoi, mitä hän rakastaa, mitä pelkää, miksi hän on täällä töissä ja erityisesti miksi hän piilottaa niin tarkasti tuon kaiken – siis sen, että hän on ihminen. Ehkä Uutissiilo ei ole henkilöstölehti,

mutta hengästyttävät nämä pääkirjoitukset, joissa voi lukea toinen toistaan onnistuneemmista projekteista, kehittämiss Hankkeista, strategisista kansallisen ja kansainvälisen tason linjauksista ja joiden julkaisufoorumi voisi yhtä hyvin olla Dialogi, Kuntalehti tai HS. Ammatillisen orientaation hallinta ei jätä epäilyksen sijaa, mutta missä on ihminen.

Onko Stakesissa tilaa ihmiselle ja mitähän se käytännössä tarkoittaisi? Jos ihmiselle ei ole tilaa, mikä tai kuka sen on täyttänyt? Keskustelin jokin aika sitten puhelimesta ystäväni kanssa. Suomen talvi oli tehnyt tepposet, hän oli kaatunut potkurakelalla ja katkaissut kylkiluunsa. Pienellä huumorilla maustettuna ystäväni (60 v.) kertoi kiukutelleensa miehelleen. Hänellä oli oikeus kiukutteluun nyt, kun kylkiluu oli poikki ja sitä särki. Siitä pääsimme pätkäilemään, kuinka suuri kipu oikeuttaa kiukutteluun, siis muiden huomioimatta jättämiseen ja vaatimaan itselle jollei nyt kaikkea, niin ainakin tavallista enemmän tilaa. Minkä mukaan tilaa pitäisi antaa: aseman, pääluvun, osaamisen, viisauden, fyysisten ulottuvuuksien? Miten tässä jaossa käy lapsille, ujoille, epäitsekäille, hitaille? Yhdessä lukuisista Kaakkois-Aasian onnettomuutta selostaneista jutuista kriisipsykologi neuvoo kohtaamaan onnettomuudessa läheisensä menettäneitä näin: pidä suusi kiinni. Äkkiseltään tyly neuvo on samalla kehotus supistaa oman tilan vaatiminen minimiin.

Tilan ottamisessa, saamisessa ja jakamisessa on kyse siis myös taakoista, joita kannamme. Mitä suurempi taakka, sen enemmän joutuu keskittymään tasapainoon, tarvitsee ja tulisi saada tilaa.

Tilan ottaminen on yksi vallan käytön muodoista. Jokaisen naisen arkipäivää on, että miehen tila on suurempi. Jokainen nainen on istunut kokouksessa, jossa joukko fiksuja ja järkeviä naisia ystävällisesti hymyillen kuuntelee yhden miehen yksinpuhelua. Perussanomana on, että miehellä on oikeus tähän tilaan. Työympäristössä tila on työnantajan puolesta tiettyyn mittaan jaettu. Mitä hierarkkisempi organisaatio on, sitä tarkemmin rajatut tehtävät ja tila liikkuu. Entäpä asiantuntijaorganisaatio. Marien sanoin ’organisaatiot eivät tee yhteistyötä, vaan niissä työskentelevät ihmiset’. Mutta entä, jos yhteistyöehdotukseen saat vastaukseksi, että ’ei kiinnostaa, minun yhteistyöverkostoni ovat talon ulkopuolella’. Onko asiantuntijan tila jotenkin epämääräinen, pieni, koko ajan uhattuna, joka hetki puolustettavana – aukeaako se vain ulospäin: ministeriöön, yliopistoihin, Kuntaliittoon, sairaanhoitopiireihin? Sielläkö me stakeslaisetkin sitten voimme olla myös ihmisiä? Täällä tilaa on vain asiantuntijuudelle – ja kilpailulle?”

Onko kysymyksessä ihmisen tilasta ja sen puuttumisesta lopulta kuitenkin kysymys stakeslaisesta ilmiöstä edes työpaikkakontekstissa. Vai olisiko

kyse laajemmasta, vähintäänkin kansallisesta, jopa globaalista tai ainakin länsimaaisesta ilmiöstä, jossa ihmisen tila on yhä pienempi ja pienempi? Eivätkö keskustelut tulospalkkaukseen siirtymisestä ja työssä pahoinvoinnista koske juuri ihmisen tilan pienentymistä, jossa kilpailu tulee ihmisenä olemisen sijaan. Oireellista on, että ei riitä, että työntekijät sanovat voivansa huonosti. Tarvitaan professoritason asiantuntemus kertomaan tulospalkkauksen soveltumattomuudesta esimerkiksi akateemisille aloille (Patomäki), professoritason asiantuntemus kertoamaan työelämän pahoinvoinnista (Siltala).

Tarvitaan professoritason asiantuntemus myös kertomaan, että omaishoitajan työ on raskasta (Koistinen). Miksi ihmisen tai työntekijän sana ei riitä eikä paina ainakaan silloin, kun vaakakupissa ovat toisella puolella talouden edut tai kilpailukyky? Sosiaalipolitiikan teoria on 1990-luvulla kehittynyt lähinnä siltä osin kuin sosiaalipolitiikka nähdään resurssina (vrt. sosiaalinen pääoma). Kertooko sekin paitsi antautumisesta ”taloudellisille realiteeteille” myös antautumisesta sen suhteen, että ihminen tarvitsisi tilaa. Kiinnostaaako ihmisen syvin olemus enää ketään, rakastaako kukaan ihmistä? Eikö ainakin sosiaali- ja

terveysalalla työskentelevien ihmisten pitäisi olla kiinnostuneita juuri ihmisen syvimmästä olemuksesta. Onnistuuko se ilman, että meillä on itsellämme tilaa ihmisinä – myös työssä. Jossakin Stakesia edeltäneistä laitoksista kerrottiin työskennelleen juristin, jolla oli sohva työhuoneessa. Sohvalla oli mukava ottaa nokoset lounaan jälkeen samalla, kun sukat kuivuivat patterilla. Häiritä ei saanut. Mieluummin asioisin hänen kanssaan kuin nuoren naispuolisen kollegan, joka on elämäkokemusta saadakseen ollut virtuaaliraskaana; oikeaa raskauttahan urakehitys ei enää salli.

Mummo pelastaa

RAIIA JULKUNEN

Harva asia tuntuu niin moneen kertaan pohditulta kuin työn ja perheen yhdistäminen. Siispä aloitan kirjan vähän epäluuloisena: voiko aiheesta paljastaa tai keksiä mitään ei-jo-a-jateltua ja -sanottua. Työn vaatimusten kasvu, lapsiperheiden aikapula, synnytysikäisten naisten heikentynyt työmarkkina-asema, miesten vähäinen perhevapaiden käyttö, omaisten kasvava vastuu vanhojen ihmisten auttamisessa, nihkeä suhtautuminen työntekijöiden tarpeista nouseviin työaikajoustoihin – kaikki on tiedossa. Sanon heti, että kirjapari on myönteinen tuttavuus. Perheen ja työn yh-

distämisestä voi kirjoittaa raikaa-asti ja tuoreesti, tutkimuksellista ja käytännöllistä otetta yhdistäen, tavalla, joka saa toivomaan, että käsikirja osuisi mahdollisimman moniin käsiin.

Sysäyksenä kirjaparille olivat YK:n Perheen vuosi 1994, Suomen EU-jäsenyys ja sen myötä avautunut ESR-rahoitus ja yhteistyö. Kymmenessä vuodessa työn ja perheen tematiikka on entisestään ajankohtaistunut EU-alueella ja EU-politiikassa, ja Suomessa kertaalleen perhevapailla ja päivähoidolla järjestykseen pannuksi ajateltu kysymys on työelämän, äitien aseman ja sosiaalipolitiikan kehityssuun-

Minna Salmi & Johanna Lammi-Taskula (toim.)
Puhelin, mummo vai joustava työaika
Työn ja perheen yhdistämisen arkea
Helsinki: Stakes, 2004

Jarna Savolainen & Johanna Lammi-Taskula & Minna Salmi
Elämän kirjoja työpaikoille
Käsikirja työn ja perheen yhteensovittamiselle
Helsinki: Stakes & ESR, 2004

tien vuoksi noussut entistä vahvemmin esille. Kansainvälisistä